

歎
異
抄

LAMENTACIÓ PER LES
DIVERGÈNCIES

ENSENYAMENTS DE SHINRAN ATRIBUÏTS A YUIEN

Edició i traducció de
BERNAT MARTÍ I OROVAL

Edició bilingüe

FRAGMENTA EDITORIAL

ÍNDEX

Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL Plaça del Nord, 4, pral. 1. ^a 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat
Collecció	SAGRATS I CLÀSSICS, IO
Consell assessor	LAIA DE AHUMADA HALIL BÁRCENA RAQUEL BOUSO XAVIER MELLONI XAVIER SERRA NARCISO
Primera edició	NOVEMBRE DEL 2016
Direcció editorial	IGNASI MORETA
Producció editorial	ELISENDA SEVILLA
Producció gràfica	INÈS CASTEL-BRANCO
Impressió i relligat	AGPOGRAF, S. A.
© 2016	BERNAT MARTÍ I OROVAL per l'edició, la traducció, la introducció i les notes
© 2016	FRAGMENTA EDITORIAL, S. L. per aquesta edició
Dipòsit legal	B. 26.360-2016
ISBN	978-84-92416-61-7
 Generalitat de Catalunya Departament de Cultura	Amb la col·laboració del Departament de Cultura
	RESERVATS TOTS ELS DRETS

CONVENCIONS	7
INTRODUCCIÓ	9
1 La tradició de la Terra Pura	11
2 Hōnen i Shinran	22
3 L'autoria i el missatge de la <i>Lamentació per les divergències</i>	32
4 La popularització de la <i>Lamentació</i> a principis del segle xx	47
5 Sobre el manuscrit Agraïments	50 55
BIBLIOGRAFIA	57
Manuscrit, edicions de l'obra i traduccions al japonès	57
Traduccions de l'obra a llengües occidentals	57
Assaigs sobre l'obra i sobre el pensament de Shinran	58

LAMENTACIÓ PER LES DIVERGÈNCIES

歎異抄

Pròleg	60
I	62
II	64
III	68
IV	72
V	74
VI	76
VII	80

VIII	82
IX	82
X	86
XI	90
XII	94
XIII	102
XIV	110
XV	116
XVI	124
XVII	128
XVIII	130
Postdata	136
Apèndix	148
Nota final de Rennyō	152
GLOSSARI	155

CONVENCIONS

EN AQUESTA TRADUCCIÓ, per tal d'alleugerir-ne la lectura, sols fem ús dels caràcters xinesos en el cos del text per referir-nos als noms de persones i als títols d'obres. Sempre fem ús dels caràcters simplificats, a excepció del *Glossari*, on n'indiquem tant la versió clàssica com la simplificada.¹ Pel que respecta a la terminologia, reservem els mots en llengua original per a les notes a peu de pàgina, de contingut més tècnic, així com per al glossari final on es recullen les paraules més rellevants juntament amb les seves definicions i traduccions.

D'acord amb la convenció seguida per la majoria dels investigadors occidentals, romanitzem els mots japonesos seguint el sistema Hepburn. Quan presentem un terme original escrit amb caràcters xinesos, sempre hi possem la lectura japonesa. Si sols transcrivim la lectura japonesa, no fem cap indicació. En cas, però, que assenyalem també la lectura xinesa, indiquem quina és la lectura japonesa anteposant-hi una «j.». En el cas del xinès, optem pel sistema de transliteració *hànyǔ pīnyīn*, més conegut com a *pinyin*, i ho

¹ Sobre els caràcters xinesos clàssics i els simplificats, consulteu la introducció del *Glossari*.

indiquem amb una «x.». En algunes ocasions també fem referència a termes sànscrits, cas en què emprem l'alfabet internacional de transliteració del sànscrit, abreujat com a IAST, i n'indiquem la lectura amb una «s.». Per acabar, escrivim els noms propis japonesos seguint l'ordre propi de la llengua japonesa, és a dir, primer el cognom i després el nom.

INTRODUCCIÓ

TÉ ARA EL LECTOR davant seu la traducció catalana d'un dels escrits budistes més llegits al Japó des de principis del segle XX fins a l'actualitat. Al llarg d'aquest període han estat nombroses les edicions i els estudis que se n'han fet. Per posar un exemple entenedor: l'edició de butxaca de la *Lamentació per les divergències* (d'ara endavant *Lamentació*)¹ publicada per l'editorial japonesa més important, Iwanami, ha estat reeditada més de cent deu vegades des de 1931, any de la primera edició. Una dada que palesa la gran difusió que ha assolit.

No es tracta, però, d'un escrit pertanyent a l'època contemporània, sinó d'una obra envoltada de nombrosos enigmes. Entre d'altres, la data de composició ens és desconeguda. Sols sabem del cert que va ser redactada en algun moment entre la segona meitat del segle XIII i la primera meitat del segle XV. La *Lamentació* és un escrit on s'afirma

¹ El títol de l'obra és, literalment, *Escrit de lamentació per les divergències* (歎異抄 *Tanni shō*), tot i que, per elegància, hem decidit eliminar *escrit* de la traducció del títol i així evitar la redundància. El terme *divergències* admet altres traduccions, com ara «desviacions» o, seguint una traducció lliure, «heretgies». Sigui com sigui, al·ludeix a les divergències o desviacions respecte dels veritables ensenyaments de Shinran.

que es recullen els ensenyaments d'una de les figures més influents del budisme japonès: Shinran (親鸞 1173-1262), considerat el fundador d'una tradició japonesa anomenada la Verdadera Escola de la Terra Pura. Aquesta comunitat religiosa, també coneguda com la tradició Shin, actualment és el corrent budista amb més seguidors al Japó. Noti el lector, però, que abans hem parlat de la *Lamentació* com d'una obra on es van recollir els ensenyaments, ja que no és un escrit de Shinran sinó, suposadament, d'un dels seus deixebles, anomenat Yuien (唯円), que va recopilar deu sermons del seu mestre. Ultra això, en la *Lamentació* es recullen vuit capítols més afegits per l'autor, fos qui fos, on es critiquen les interpretacions herètiques dels ensenyaments de Shinran. Més endavant comentarem la qüestió de l'autoria, irresolta fins ara, i el contingut de l'obra. Per ara sols explicarem que el manuscrit original encara no s'ha trobat i que el primer manuscrit que se'n conserva és una còpia signada per un dels principals pares fundadors del budisme Shin, Rennyō (蓮如 1415-99).

A més dels enigmes que envolten la creació de l'obra, la recepció de la *Lamentació* constitueix una qüestió interessant de per si. En primer lloc, les circumstàncies prèvies a Rennyō ens són totalment desconegudes. Després que es confeccionés la còpia de Rennyō, la *Lamentació* es difongué de manera gradual i, a partir del segle XVI, fou objecte de diversos estudis per part dels exegetes del budisme de la Verdadera Escola de la Terra Pura. Des de llavors fins a finals del segle XIX fou considerat, per tant, com un escrit realitzat per un deixeble de Shinran que recollia fefaentment els seus ensenyaments, tot i que mai no fou valorat com una de les obres cabdals del budisme de la Terra Pura. Fet i fet,

si donem una ullada als catàlegs d'escrits relacionats amb el budisme de la Verdadera Escola de la Terra Pura, s'hi pot apreciar immediatament que el nombre d'estudis exegetics de la *Lamentació* fou molt inferior al d'altres obres de Shinran més emblemàtiques. Tanmateix, a finals del segle XIX i principis del segle XX, no sols esdevingué una obra llegida amb profusió pels fidels d'aquesta tradició budista i fou exalçada per alguns intel·lectuals del budisme Shin com l'escrit essencial d'aquest corrent, sinó que superà els límits dels cercles budistes per convertir-se en un escrit conegut pel gran públic. Més endavant tornarem sobre la qüestió de la recepció de l'obra. Ara, però, presentarem un esbós dels principis teòrics del budisme de la Terra Pura.

I LA TRADICIÓ DE LA TERRA PURA

En l'actualitat el budisme és vist a Occident com una religió embolcallada de nombrosos estereotips, bona part dels quals, per cert, són positius. Hom sol associar el budisme amb tòpics segons els quals es tracta d'una religió racional (sigui quin sigui el significat d'aquest compost), compatible amb la cosmovisió científica i que, a més a més, està en harmonia amb bona part dels costums i valors occidentals. El camí que porta a aquesta mena de narratives és, sens dubte, complex, però podríem esquematitzar-lo en tres passos: simplificació i reduccionisme; associació amb valors positius o negatius, i, per fi, l'esperat judici final on es decideix si la religió en qüestió és o no assimilable a la nostra cultura. Aquesta visió simplista ha permès a molts extreure la vaga conclusió que, a diferència d'altres creences «inassimilables»

—pensem en l'islam—, el budisme és una tradició amable, fins i tot adient, per a la civilització occidental.

Al cap i a la fi, es tracta d'uns clixés nocius que no permeten apreciar la riquesa i varietat d'aquesta religió. No ens pertoca aquí, però, analitzar aquesta munió de llocs comuns, interpretar-ne l'origen o mostrar-ne les contradiccions. Sols volem prevenir el lector que l'escrit que aquí traduïm, la *Lamentació*, pertany a una tradició budista poc coneguda a Occident, la de la Terra Pura. Un corrent que, a més a més, difícilment encaixa amb els clixés assenyalats anteriorment, ja que un dels eixos centrals d'aquests ensenyaments és la fe.

No és habitual que associem el budisme amb la fe. Tal com acabem d'indicar, a Occident aquesta religió sol ser concebuda com a racional i compatible amb les idees científiques modernes i, de vegades, contraposada de manera interessada al cristianisme o a altres religions. No obstant això, si deixem de banda aquest magma de prejudicis sobre el budisme i ens atensem als textos sagrats d'aquesta tradició, aviat ens adonarem que la fe hi és un element present des dels orígens. Cal fer, però, dues puntualitzacions.

En primer lloc, per norma general la fe no era entesa en el budisme com un antònim de la saviesa. No es tracta, per tant, d'una fe concebuda com una mera devoció oposada a la raó. De fet, la fe és presentada en els sutres com a sinònim d'un estat psicològic que constitueix la porta d'entrada a la pràctica espiritual. Dit d'una altra manera, per fe s'entendria l'acte de creure en les veritats essencials del budisme, així com la creença en la possibilitat, mitjançant el cultiu espiritual i la saviesa, d'aconseguir el despertar. En segon lloc, sembla que la fe com a element de la pràctica budista no va gaudir de gran rellevància fins a una època

tardana. Podríem dir que sempre va ser present en el budisme, si bé al principi posseïa preminentment un caràcter propedèutic. Es tractava de l'estat de serenitat, de claredat mental, que ens permet superar els obstacles que s'interposen en el camí d'entrada a les pràctiques budistes. Així, una vegada el monjo adoptava aquesta actitud correcta i determinada, empenia un camí basat en els tres ensenyaments: el seguiment dels preceptes, la pràctica de la meditació i la saviesa. Un camí que, en un futur molt llunyà, el conduiria al despertar.

D'acord amb els plantejaments budistes clàssics, el monjo era l'únic capaç d'aconseguir la il·luminació després d'un llarg període de temps que comprendria nombrosos naixements i morts. Ara bé, mentre que en els monjos la fe només era l'inici del seu camí a la recerca del despertar, els seguidors laics, considerats els pilars necessaris per sostenir la comunitat budista, no realitzaven tals pràctiques i senzillament es limitaven a respectar els deu preceptes i a tenir fe en les veritats essencials del budisme.

Gradualment, però, la fe esdevingué el centre d'alguns dels corrents del budisme Mahayana,² especialment de les

² Aquest mot significa 'Gran Vehicle'. Es tracta del nom amb què es va autodenominar un corrent budista nascut un segle abans de la nostra era a l'Àsia central i que, posteriorment, es va transmetre a la Xina, a Corea i al Japó, entre altres països. Es contraposava a la tradició anterior, que els membres de l'escola Mahayana denominaren Hinayana o «petit vehicle». Aquest mot despectiu fa referència al fet que, mentre que el budisme Hinayana considera el despertar com quelcom llunyà, sols a l'àmbit dels monjos virtuoses que portin a terme la pràctica espiritual durant vides successives, el budisme Mahayana té com a objectiu alliberar tots els éssers i considera que el despertar és una meta més fàcilment abastable. La tradició Mahayana va esdevenir el corrent dominant a l'Àsia oriental fins al punt que, en l'actualitat, gairebé totes les escoles budistes d'aquesta zona del planeta provenen de la

tradicions associades a les terres pures, que acabaren cristallitzant en les creences en la Terra Pura d'Amida.³ Encara que fos gairebé desconegut a Occident, el cert és que aquest ensenyament es va estendre per l'Àsia oriental fins a esdevenir una escola diferenciada al Japó, on avui dia congrega una part substancial dels fidels budistes d'aquell país.

S'estima que les creences relacionades amb Amida, considerat el paradigma del Buda⁴ compassiu entre els seguidors del corrent de la Terra Pura, van néixer o bé al nord de l'Índia o bé a l'Àsia central a principis de l'era cristiana, i que el seu origen podria estar estretament relacionat amb el naixement del budisme Mahayana. Hi ha diversos factors relacionats amb les peculiaritats doctrinals del budisme Mahayana que poden explicar la puixança que al capdavant adquirí el culte a aquest Buda a l'Àsia oriental: la creença en l'existència de nombrosos budes, la seva progressiva deïficació, la rellevància que van adquirir els valors de la pietat i l'ajuda al proïsme, una cosmologia que comprendria l'existència de terres pures i, finalment, la immediatesa, la notable disminució del temps que es requeriria per assolir el despertar. A continuació detallarem de quina manera van poder influir

tradició del Gran Vehicle. Pel que fa als principis doctrinals, som davant d'una vasta tradició on trobem, sols per posar alguns exemples, l'ensenyament de la vacuïtat de les coses, l'èmfasi en la compassió dels bodisatves, corrents que accentuen la fe i la creença en les terres pures, la tradició esotèrica, etc.

³ A partir d'ara, quan parlem de les terres pures en general, utilitzarem les minúscules, mentre que quan escriguem «Terra Pura», amb majúscules, ens referirem a la Terra Pura d'Amida. Més endavant expliquem el significat d'ambdós conceptes.

⁴ Escrivem *Buda*, amb majúscula, sempre que el terme faci referència a un buda en concret, tant si apareix acompanyat d'un nom: «Buda Amida», «Buda Shakyamuni», com si el nom ha estat elidit: «el Buda». Reservem l'ús de *buda* o *budes*, amb minúscula, per referir-nos als budes en general.

tots aquests factors en l'emergència de la tradició budista de la Terra Pura.

Aquest corrent té els seus orígens en la creença en l'existència de terres del buda o terres pures, és a dir, llocs en el si del gairebé infinit cosmos budista que un buda tria, purifica i converteix en un refugi on salvar-nos a nosaltres, éssers perduts en un món impur, l'anomenat món d'endurança,⁵ agitat per passions i sofriments. Així mateix, aquest espai reuniria les condicions idònies perquè el practicant es concentrés en la pràctica budista i així aconseguís l'alliberament definitiu. Allí, on un sol dia equival a eons al món humà, els fidels que hi neixin practicaran sota l'atenta guia d'un buda fins a abastar el despertar. Les terres pures serien llocs excelso, d'una bellesa sense parió, on tots els sofriments, passions i malalties serien absents.

Aviat van sorgir creences en distintes terres pures creades per diversos budes compassius. Amb el temps, però, gairebé totes aquestes creences van empal·lidir en favor de la fe en el Buda Amida i la seva Terra Pura situada en direcció a l'oest, també coneguda com la Terra Pura de la Joia Suprema.

La introducció d'aquestes creences a la Xina té en la traducció al xinès del *Sutra de la Vida Immesurable* atribuïda a Saṃghavarman (康僧鎧 x. Kāng Sēngkǎi)⁶ una de les seves

⁵ Malgrat que *endurança* és un mot català avui dia en desús, es tracta d'un substantiu derivat del verb *endurar*, definit en el *Diccionari de la Llengua Catalana* com: «suportar amb una paciència constant». Ens sembla, per tant, adient per traduir aquest concepte budista i utilitzar-lo com un terme tècnic. Per a la definició d'aquest concepte, consulteu el *Glossari*.

⁶ Aquest sutra fou traduït al xinès en nombroses ocasions. Avui dia, però, sols se'n conserven cinc versions diferents. Entre aquestes, l'emprada habitualment pels seguidors de la Terra Pura és la de Saṃghavarman, qui l'hauria fet l'any 252 de la nostra era a la ciutat xinesa de Luòyáng.

fites més importants. Certament, però, l'aparició d'aquesta traducció no va tenir una repercussió immediata al país del centre, sinó que es va produir segles després, atès que en l'àmbit popular sembla que les creences en el Buda Amida a la Xina comencen a estendre's del segle VI ençà.⁷ Juntament amb el *Sutra de la Vida Immesurable*, hi ha dos altres sutres que acabaren constituint les escriptures centrals de la tradició de la Terra Pura al Japó: el *Sutra d'Amida* i el *Sutra de la Contemplació de la Vida Immesurable*.⁸ Hi trobem les doctrines

Tanmateix, són molts els acadèmics que consideren aquesta atribució dubtosa. Cf. *The land of bliss: the paradise of the Buddha of measureless light: Sanskrit and Chinese versions of the Sukhavativyuha sutras*, traducció i introducció de Luis O. Gómez, University of Hawai'i Press, Honolulu, 1996, p. 126 i s.

⁷ Pel que es dedueix de les restes epigràfiques, inscripcions conservades en escultures o en relleus gravats a l'interior de coves, el culte a Amida va ser un fet excepcional a la Xina fins al segle VI. A més, les rares al·lusions que es troben amb anterioritat no vinculen aquest Buda ni amb les creences en la Terra Pura ni amb la pràctica de la recitació de l'oració «em refugi en el Buda Amida». Segons indica el professor Saitō, la primera evidència de la unió de tals creences entre la població xinesa es troba en una escultura dataada el 555, any a partir del qual aquesta classe de referències es multipliquen. Cf. SAITŌ Takano 齊藤隆信, «El desenvolupament dels ensenyaments de la Terra Pura com a religió popular (民衆仏教として浄土教の展開 *Minshū būkkyō to shite jōdokyō no tenkai*)», dins OKIMOTO Katsumi 沖本克己 (ed.), *Nova història del budisme a Àsia. Vol. VII. Xina II. [Períodes] T'ang i Sui. El floriment i l'evolució del budisme xinès (新アジア仏教史 07 中国 II 隋唐興隆・発展する仏教 Shin ajia būkkyō shi 7 chūgoku II. Zui tō kōryū, hatten suru būkkyō)*, Kōsei shuppan, Tòquio, 2010, p. 209-210.

⁸ Són coneguts com «els tres sutres sagrats del budisme de la Terra Pura (浄土三部経 j. *jōdo sanbu kyō*)». Es tracta dels tres sutres més importants d'aquesta tradició. En primer lloc, l'esmentat *Sutra de la Vida Immesurable* (無量寿経 x. *Wúliáng shòu jīng* j. *Muryō ju kyō* s. *Sukhāvativyūha-sūtra*). Tot i que se'n desconeix l'origen, la traducció xinesa més antiga que se'n conserva podria datar, com a mínim, de la segona meitat del segle III. La versió emprada per la tradició japonesa de la Terra Pura és la del monjo Saṃghavarman. En segon lloc, el *Sutra del buda Amitābha*

seminals que, amb posterioritat, donaren lloc a una interpretació universalista d'aquest corrent.

El *Sutra de la Vida Immesurable* narra el procés que va portar un monjo anomenat Dharmākara a esdevenir el Buda Amida. Segons s'hi indica, aquest bonze virtuós i compassiu, decidit a salvar tots els éssers humans, va esdevenir un buda. No obstant això, després d'arribar a aquest estadi de desenvolupament espiritual, va decidir quedar-se a les portes del nirvana renunciant a entrar-hi per així romandre al nostre món amb la finalitat d'alliberar tots els éssers. Segons explica aquest sutra, la seva pràctica fou guiada per quaranta-vuit juraments o vots que es va comprometre a complir. Uns compromisos que constitueixen el moment fundacional d'aquesta tradició religiosa. Segons s'explica en el sutra, gràcies a les esmentades promeses que va fer, el monjo Dharmākara va assolir la condició de buda. Una vegada transformat mitjançant els seus poders sobrenaturals, i després d'escrutar l'univers, sembla que va decidir establir-se en una terra situada a l'oest del nostre món per dur-hi a terme la seva missió salvífica. D'entre aquests quaranta-vuit vots, la tradició de la Terra Pura posterior en va destacar, per sobre de la resta, el divinitè:

(阿弥陀経 x. *Āmítuó jīng* j. *Amida kyō*), traduït per Kumarajīva (344-413 o 350-409) el 402. I, en tercer lloc, el *Sutra de la contemplació de la Vida Immesurable* (觀無量寿経 x. *Guān wúliáng shòu jīng* j. *Kan muryō ju kyō*). Suposadament aquest últim escrit és d'origen indi, tot i que en l'actualitat és considerat per nombrosos especialistes com un apòcrif escrit probablement a la Xina, a Corea o a l'Àsia central cap al segle V. Al Japó aquests tres sutres són coneguts, respectivament, sota els apel·latius del *Gran sutra* (大経 *Daikyō*), el *Petit sutra* (小経 *Shōkyō*) i el *Sutra de la contemplació* (觀経 *Kankyō*).

Si aconseguixo convertir-me en un buda, em comprometo a salvar tots els éssers en les deu direccions⁹ que, amb sinceritat, fe i alegria, anhelin renéixer a la meua Terra Pura i m'evocuin (*nenbutsu*) fins en deu ocasions. En cas que no reneixin a la meua Terra, llavors mai no podré assolir el despertar definitiu. Ara bé, d'aquest vot queden exclosos aquells que cometin els cinc pecats despiciats i els qui calumniïn el veritable *dharma*.¹⁰

En aquests i altres textos es parla d'«evocar el Buda (*nenbutsu*)». És a dir, una pràctica contemplativa destinada a visualitzar el Buda Amida amb l'objectiu d'assolir el renaixement a la seva Terra. Tanmateix, amb el pas del temps, el significat d'aquest mot va canviar. Va passar del seu sentit original, en què era un tipus d'acte meditatiu, a assenyalar la recitació de l'oració *Namu Amida Butsu*, és a dir, «em refugio en el Buda Amida». Aquest canvi semàntic fou el fruit d'una llarga

⁹ En els escrits budistes xinesos es parla de «les deu direccions» per fer referència a totes les direccions, al conjunt de l'univers. En concret, es tracta dels vuit punts cardinals més el nadir i el zenit.

¹⁰ TAKAKUSU Junjirō 高楠順次郎, WATANABE Kaigyoku 渡邊海漁旭 *et al.* (eds.), *Nova edició del tripitaka [publicada durant el període] Taishō* (大正新脩大藏經 *Taishō shinshū daizōkyō*), Taishō Issaikyō Kankōkai, Tòquio, 1924-1934, vol. 12, p. 268a. A partir d'ara citarem aquesta obra segons es fa convencionalment, això és, amb una *t* majúscula (*T*) seguida del número de volum, pàgina i paràgraf. Atès que cada pàgina conté tres paràgrafs, la lletra «a» indicarà el paràgraf superior, la lletra «b» el central i la «c» l'inferior. Aquest corpus d'escrits budistes es pot consultar en línia a l'adreça <<http://21dzk.l.u-tokyo.ac.jp/SAT/>>. En els estudis sobre el budisme de la Verdadera Terra Pura és habitual citar els textos d'aquesta tradició fent referència als *Escrits sagrats complets del budisme Shin*, un costum que també seguim en aquest assaig, on sempre indiquem, juntament amb l'abans esmentat cànon Taishō, la referència a aquest cànon d'escrits del budisme Shin. Concretament, aquesta citació es troba dins *Escrits sagrats complets del budisme Shin* (真宗聖教全書 *Shinshū shōgyō zensho*), vol. 1, Ōyagi Kōbun dō, Kyoto, 1941, p. 9. A partir d'ara abreujaem la referència d'aquestes obres completes com SS.

i complexa evolució doctrinal en què es va emfasitzar la fe i es va simplificar la pràctica espiritual. Concretament, fou gràcies a monjos com Tánluán (曇鸞 476-542), Dàochoù (道綽 562-645) o Shàndǎo (善導 613-681) que un corrent de la Terra Pura xinès va quedar vinculat a tradicions que posaven més èmfasi en la fe.

Els escrits de Tánluán, considerat posteriorment per les escoles japoneses com el pare fundador del corrent de la Terra Pura a la Xina, reflecteixen la consciència de les limitacions de la natura humana. Aquest monjo era conscient de la dificultat que suposava seguir el camí de la saviesa, és a dir, aquell que depèn de la virtut i de la pràctica individuals. Apellava, en conseqüència, a la fe en el Poder d'Amida com a manera de néixer a la Terra Pura. Posteriorment, Dàochoù va donar forma a aquesta tradició en vincular tals conviccions amb la visió decadentista de la natura humana i del budisme pròpia de les creences de l'era final del *dharma* que es van estendre per la Xina a partir del segle VI. Es tractava d'una doctrina no sols cosmològica, sinó també de caire antropològic, segons la qual tant l'univers com la capacitat espiritual dels éssers i el mateix ensenyament budista havien entrat en una època de decadència, de tal manera que ja ningú no seria capaç de respectar la regla monàstica o de seguir la complicada pràctica espiritual predicada per aquesta tradició religiosa. Un període, per tant, en què les migrades qualitats espirituals de la gent impossibilitarien aconseguir l'alliberament mitjançant el cultiu espiritual, de manera que era necessari un ensenyament que s'adaptés a les noves circumstàncies. A parer de Dàochoù, el budisme de la Terra Pura era precisament el corrent escaient per respondre a la nova situació.

Per la seva banda, Shàndǎo va sostenir que tots, fins i tot els més grans pecadors, serien salvats pel Buda Amida. Es tractava, però, d'una convicció que contradeïa el passatge del *Sutra de la Vida Immesurable* que hem citat amb anterioritat. Recordem que allí, en el divuitè vot de Dharmākara, s'excloïen aquells que cometessin els cinc pecats despietats. No obstant això, la salvació universal predicada per Shàndǎo sí que estava d'acord amb el que s'afirma en un altre dels textos sagrats de la Terra Pura, el *Sutra de la Contemplació de la Vida Immesurable*. Aquesta obra especifica diversos mètodes de meditació per visualitzar el Buda (s. *buddha-anusmṛtu*), descrivint minuciosament els diferents paratges que componen la Terra Pura o les característiques del cos d'Amida. Al mateix temps, aquest escrit ofereix una alternativa més senzilla per a aquells incapaços de realitzar tals pràctiques. Es tracta simplement de «recitar el Nom d'Amida». Segons s'explica allí, la mera enunciació de la fórmula «em refugio en el Buda Amida» és suficient per aconseguir renéixer a la seva Terra Pura.

En aquest sutra es posa en boca d'Amida una distinció entre tres classes diferents de persones d'acord amb la seva «qualitat espiritual»: superior, intermèdia o inferior. Tres grups que, al seu torn, estan subdividits en tres tipus d'existència: superior, intermèdia i inferior. Una divisió que dona com a resultat un total de nou classes d'existències. D'igual manera, segons aquest sutra la Terra Pura d'Amida té una disposició física que es correspon amb aquests nou tipus d'existències, i està dividida en nou estrats diferents, perquè les nou qualitats espirituals abans esmentades es poden traduir en nou tipus diferents de naixements a la Terra Pura. Ara bé, en el *Sutra de la Contemplació de la Vida*

Immesurable, a diferència del que s'afirma en el *Sutra de la Vida Immesurable*, se sosté que fins i tot aquells que pertanyin al grup més baix, el novè, això és, els que han comès algun dels cinc pecats despietats, podran salvar-se si, en els últims instants de la seva vida, repeteixen en veu alta el Nom del Buda Amida.¹¹

Com ja s'ha explicat, Shàndǎo va rebre la influència de la doctrina de la salvació universal predicada en el *Sutra de la contemplació d'Amida* i va interpretar que el passatge del *Sutra de la Vida Immesurable* en què quedaven exclosos del Vot d'Amida els autors dels cinc pecats despietats era un ensenyament provisional destinat a evitar que la gent cometés males accions. Shàndǎo, inspirant-se en el que es diu en el *Sutra de la Contemplació de la Vida Immesurable* i, alhora, anant més enllà, va considerar que el *nenbutsu*, és a dir, l'oració *Namu Amida Butsu*, no era una pràctica secundària per a aquells incapaços de dur a terme pràctiques meditatives, ans al contrari. En la seva opinió, l'esmentada oració era el mitjà principal per assolir el naixement a la Terra Pura.

Després de Shàndǎo el budisme de la Terra Pura va continuar tenint vigor a la Xina, però els seus representants es van caracteritzar per proposar ensenyaments i pràctiques més complexes, on el cultiu espiritual tenia rellevància. La simplicitat dels ensenyaments i l'èmfasi en la fe d'aquest bonze van trobar un veritable epígon segles més tard, a milers de quilòmetres en direcció cap a l'est, en la figura del monjo japonès Hōnen (法然 1133-1212).

¹¹ Cf. T12, p. 346a; SS, vol. I, p. 46.